

गढीमाई नगरपालिका
लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण रणनीति
२०७९

गढीमाई नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
समनपुर, मधेश प्रदेश नेपाल

विषय सुची

१	पृष्ठभूमि	१
१.१	नगरपालिकाको परिचय	२
२	अवस्था विश्लेषण	३
२.१	SWOT विश्लेषण	४
२.२	सरोकारवाला पहिचान	५
२.३	लक्षितवर्ग पहिचान	९
३	दीर्घकालिन सोच (Vision)	१०
४	ध्येय (Mission)	१०
५	लक्ष्य (Goal)	१०
६	उद्देश्य (Objectives)	१०
७	लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति	११
८	लैससास रणनीति (GESI Strategy)	१२
८.१	मूल प्रवाहीकरण	१२
८.२	समावेशीकरण	१२
८.३	स्थानीयकरण	१२
८.४	सशक्तिकरण	१२
८.५	सचेतीकरण	१३
८.६	संस्थागत संरचना	१३
८.७	सहकार्य	१३
८.८	समन्वय	१३
८.९	सहजीकरण	१३
८.१०	सामाजिक सुरक्षा	१४
८.११	अनुगमन मूल्याङ्कन	१४
९	रणनीतिक कृयाकलापहरु	१४
१०	वित्त व्यवस्थापन	२०
११	कानूनी व्यवस्था	२१
१२	रणनीति कार्यान्वयनको जिम्मेवारी तथा दायित्व	२२

१३	रणनीति कार्यान्वयन अन्तुगमन सम्बन्धी व्यवस्था	२२
१४	जोखिम	२२
१४.१	संभाव्य जोखीम	२३
१४.२	जोखीम न्यूनीकरणका उपायहरु	२३
१५	निश्कर्ष	२३

१. पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले दिशा निर्देश गरेबमोजिम समानुपातिक समावेशी र सहभागितामूलक सिद्धान्तका आधारमा समतामूलक समाजको निर्माण गर्न राज्यका सबै अंग, तह र क्षेत्रगत विषयहरूमा लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) को विषयलाई आन्तरिकीकरण, मूलप्रवाहीकरण र संस्थागत गर्न आवश्यक भएको छ ।

नेपालको संविधानको धारा १८ मा उल्लिखित समानताको हकमा सबै नागरिक कानूनको दृष्टिमा समान हुने तथा कसैलाई पनि कानूनको समान संरक्षणबाट बञ्चित नगरिने व्यवस्था छ । साथै सामान्य कानूनको प्रयोगमा उत्पत्ति, धर्म, वर्ण, जात, जाति, लिङ्ग, शारीरिक अवस्था, अपाङ्गता, स्वास्थ्य स्थिति, वैवाहिकत स्थिति, गर्भावस्था, आर्थिक अवस्था, भाषा वा क्षेत्र, वैचारिक आस्था वा यस्तै अन्य कुनै आधारमा भेदभाव नगर्ने व्यवस्था उल्लेख छ । नेपालको संविधानको धारा ३८ ले महिलालाई समान वंशीय अधिकार, सुरक्षित मातृत्व र प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धी अधिकार, राज्यका सबै तहमा सहभागी हुने अधिकार, सम्पत्ति तथा पारिवारिक मामिला सम्बन्धी अधिकार, शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगार र सामाजिक सुरक्षामा सकारात्मक विभेदको व्यवस्था गरेको छ । संविधानले महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका हिंसाजन्य कार्यहरूलाई कानून बमोजिम दण्डनीय हुने व्यवस्था गरेको छ ।

साथै संविधानमा राज्यले सामाजिक वा सांस्कृतिक दृष्टिले पिछडिएका महिला, दलित, आदिवासी जनजाति, मधेशी, थारू, मुस्लिम समुदाय, पिछडावर्ग, सीमान्तकृत, अल्पसंख्यक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक, किसान, श्रमिक, उत्पीडित वा पिछडिएको क्षेत्रका नागरिक तथा आर्थिक रूपले विपन्न खस आर्य लगायत नागरिकको संरक्षण, सशक्तीकरण वा विकासका लागि कानून बमोजिम विशेष व्यवस्था गर्न सकिने विषय उल्लेख गरी समावेशी अवधारणालाई आत्मसात् गरिएको छ । सामाजिक न्यायको हकले राज्यका हरेक तहमा समावेशी र समानुपातिक प्रतिनिधित्वको सिद्धान्तका आधारमा जनताको सहभागिताको अधिकार स्थापना गरेको छ ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) सम्बन्धमा स्थानीय तहको काम, कर्तव्य र अधिकारमा लैससास सम्बन्धी व्यवस्था उल्लेख गरेको, वडा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार अन्तर्गत वडामा आर्थिक तथा सामाजिकरूपमा पछाडि परेका महिला, बालबालिका, दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, जेष्ठ नागरिक, अल्पसंख्यक, सीमान्तकृत समुदायको अभिलेख राखी सामाजिक र आर्थिक उत्थान सम्बन्धी काम गर्ने व्यवस्था गरेको; विभिन्न समुदायबीच सामाजिक सद्भाव र सौहार्दता कायम गर्ने, बालविवाह, बहुविवाह, लैङ्गिक हिंसा, छुवाछुत, दहेज तथा दाइजो, हलिया प्रथा, छाउपडी, कमलरी प्रथा, बालश्रम, मानव बेचबिखन जस्ता सामाजिक कुरीति र अन्धविश्वासको अन्त्य गर्ने, गराउने व्यवस्था गरेको; स्थानीय तहको योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्दा महिला तथा पिछडिएको एवं लक्षित वर्गको सहभागिताको व्यवस्था; योजना छनौटमा महिला, बालबालिका तथा पिछडिएका वर्ग, क्षेत्र र समुदायलाई प्रत्यक्ष लाभ पुग्ने कार्यकममा जोड दिदै लैससास प्रवर्धन गर्ने लगायतको व्यवस्था उल्लेख गरेको छ । यसका साथै लैससासका सवालहरूलाई सम्बोधन गर्न राज्यले विगत लामो समय देखि नै प्राथमिकताका साथ आवधिक योजना, वार्षिक योजना, नीति तथा कानूनको तर्जुमा तथा परिमार्जन र कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दै आइरहेको छ ।

यसै सन्दर्भमा स्थानीय तहद्वारा सञ्चालन हुने योजना तथा कार्यक्रमलाई लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीमैत्री बनाउन, संवैधानिक एवम कानूनी उत्तरदायीत्व तथा जिम्मेवारी पुरा गर्न, राज्यले अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा गरेका प्रतिबद्धता अनुरूप कार्य गर्न, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ अनुसार स्थानीय तहमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई संस्थागत गर्दै समावेशी विकासलाई प्रवर्द्धन गर्ने कार्यलाई थप मार्ग दर्शन गर्न गढीमाई नगरपालिकाले यो “लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण रणनीति” तयार गरिएको छ ।

विकास प्रकृत्यामा मुख्यतया ३ वटा सामान्य तर जटिल प्रश्नहरूको जवाफ खोज्ने गरिन्छ । पहिलो प्रश्न अहिले म कहाँ छु ? दोश्रो अब म कहाँ र किन जाने ? र तेश्रो त्यो कसरी संभव छ ? पहिलो प्रश्नले वर्तमान अवस्था विश्लेषण गराउँछ, दोश्रो प्रश्नले लक्ष र अपेक्षित उपलब्धी को निर्धारण गर्दछ भने तेश्रो प्रश्नले नीति तथा रणनीति तयारी गराउँछ । यस गढीमाई नगरपालिका क्षेत्रभित्र अन्य विकास साभेदारहरू वाट हुने कार्यक्रमहरूले आ-आफ्नो ढंग वाट लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको नीति तथा रणनीति बनाई कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दा कार्यक्रममा दोहोरोपना हुने कार्यान्वयन गर्न अप्ठेरो हुने र कार्यक्रमको प्रभावकारितामा कमी आउने भएकोले यी निकायहरूबाट संचालन हुने कार्यक्रम आयोजना का लागि समेत मार्गदर्शन हुने गरि गढीमाई नगरपालिकाको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण रणनीति तयार गरिएको छ । यो रणनीतिका प्रमुख उपयोगकर्ताहरू गढीमाई नगरपालिका नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, वडा कार्यालयहरू, विकास साभेदारहरू तथा गैरसरकारी संघ संस्थाहरू हुनेछन् ।

१.१ नगरपालिकाको परिचय

रौतहट जिल्लाको १८ वटा स्थानीय तह मध्ये गढीमाई नगरपालिका पनि एक हो । जिल्लाको मध्य भागमा रहेको यस गढीमाई नगरपालिका ऐतिहासिक, धार्मिक र सांस्कृतिक, पर्यटकीय स्थलका रूपमा परिचित रहेको छ । नेपालको दोस्रो ठुलो गढीमाई मन्दिर र मेला यसै नगरपालिकामा रहेको र सोही धार्मिक स्थलको नामबाट यस नगरपालिकाको नाम गढीमाई नगरपालिकाका नामाकरण भएको हो । यस नगरपालिकाको पुर्वमा बागमति नदीले सर्लाही तथा यस नगरपालिकाका लाई छुट्याएको छ त्यसैगरी पश्चिममा गरुडा नगरपालिकाका उत्तरमा बृन्दावन नगरपालिकाका तथा दक्षिणमा माधव नारायण नगरपालिकाका रहेको छ । यस नगरपालिकाको कुल क्षेत्र ४९.४४ वर्ग कि. मि. रहेको छ । २६' ५८" ०२" उत्तर देखि ८५' २२' ५८" पुर्व सम्म फैलिएको छ । यस गढीमाई नगरपालिकाको घोषणा मिति २०७१ मांसिर १६ गते नेपाल सरकार, मन्त्रीपरिषद्को निर्णयानुसार साविकका ६ वटा गा.वि.स. हरु समनपुर, संग्रामपुर, बलुवा मदनपुर, गम्हरिया, बरियारपुर, तथा धर्मपुरलाई समावेश गरि यस नगरपालिकाको स्थापना गरिएको हो । जस अन्तर्गत जम्मा ९ वटा वडामा कार्य विभाजन गरिएको छ । यस नगरपालिकाको केन्द्र रौतहट जिल्लाकै पुरानो र नेपाल अंग्रेज युद्ध भएको युद्धस्थल समनपुरमा रहेको छ । जसको ऐतिहासिक नाम लडैया समनपुर पनि रहेको छ । यो नगरपालिका प्रसिद्ध बागमति नदिको किनारमा रहेको छ । जुन नदीले सर्लाही जिल्ला र यस नगरपालिकालाई लाई छुट्याउने सिमानाको पनि काम गरेको छ । नेपाल अंग्रेज युद्ध भएको युद्धस्थलमा रहेको किल्ला र युद्धमा प्रयोग भएको हातहतियारहरू अहिले पनि यस ठाउँमा भेटिने गरेकोले पनि यस नगरपालिकाको आफ्नै ऐतिहासिक विशेषता रहेको छ । पाँच वर्षमा लाग्ने नेपालकै दास्रो ठुलो गढीमाई मेलालेपनि यस ठाउँमा लाखौं धार्मिक पर्यटकहरूको घुईचोले यस नगरपालिकाको चिनारीलाई प्रष्टाएको छ । यस नगरपालिकाको प्रमुख आन्तरिक स्रोत भनेको नदीजन्य निर्माण

सामाग्री उत्खनन गर्नु र जिल्लाको अन्य क्षेत्रमा बिक्री वितरण गर्नु हो । यस नगरपालिकामा मुख्य गरी यादव, मुशिलम, चमार, दुसाध, कानु, ब्राम्हण, थारु, बनियाँ, मलाह, कुम्हाल, नेवार, डोम, कायस्थ आदि जात जातिहरूको बसोवास रहेको छ । यस नगरपालिकाको कुल जनसंख्या ४५,००० हजार मध्ये पुरुष २२०५० तथा महिला २२,९५० जना रहेको छ । कुल जनसंख्याको ६५ प्रतिशत मानिसहरू हिन्दु धर्म मान्ने समुदाय तथा ३५ प्रतिशत इस्लाम धर्म मान्ने मानिसहरूको बसोवास रहेको छ । कुल जनसंख्याको ६० प्रतिशत मानिसहरू कृषी पेशा लागेको देखिन्छ भने व्यापार, वैदेशिक रोजगारी, जागिर तथा श्रमिकको काम गर्नेहरूको पनि संख्या रहेको देखिन्छ । यहाँका मानिसहरूको मुख्य आम्दानीको स्रोत कृषी नै रहेको देखिन्छ । कृषिमा मुख्य गरी नगदे बालीको रूपमा उँखु लगाउने गरेको पाईन्छ । त्यसैगरी धान, गहुँ, दलहन, तेलहन, तरकारी खेती, माछापालन लगायतका कृषि कार्यबाट मनग्य आम्दानी गरेको पाइन्छ । यस नगरपालिकाका मानिसहरू बागमति नदी बाट ढुंगा, गिटी, बालुवा तथा ग्राभेल उत्खनन तथा नदीबाट माछा समाती बिक्री वितरण गरी जिविका चलाउने गरेको पनि पाईन्छ । यहाँको मानिसहरू वैदेशिक रोजगारीमा भारत तथा खाडी मुलुकहरूमा गई आर्थिक आय आर्जन गर्ने गरेको पाईन्छ ।

२. अवस्था विश्लेषण

लैङ्गिक समानता तथा समाजिक समावेशीकरणका रणनीतिका लागि पहिलो चरण भनेको नै वर्तमान अवस्था विश्लेषण हो । हालको अवस्था विश्लेषणका लागि मुख्य हिसावले ३ वटा क्षेत्र निर्धारण गरिएको छ । जसको विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

२.१. सबल, सुधारगर्नु पर्ने,अबसर र चुनौती (SWOT) विश्लेषण

यस गढीमाई नगरपालिकाको लैससासको दृष्टिकोण बाट बलियो पक्ष सुधार गर्नु पर्ने पक्ष पक्ष अबसर तथा चुनौती (SWOT) विश्लेषण गरिएको छ । यसरी विश्लेषण गर्दा नीतिकानूनमा समावेशीता, संस्थागत व्यवस्थामा समावेशीता, मानव संसाधन तथा क्षमता विकासमा समावेशीता, सेवा प्रवाहमा समावेशीता र सुसासन तथा उत्तरदायीत्वमा समावेशीतामा आधारित रहेर विश्लेषण गरिएको छ । जसलाई निम्नानुसार तल प्रस्तुत गरिएको छ ।

क.सबल पक्ष

- १.स्थानीय तहले सूचना सैवैले बुझ्ने गरि प्रवाह तथा प्रसारण गरेको ।
- २ सामाजिक सुरक्षा भत्ता प्राप्त गर्न सबै लाभग्राहीहरूको विवरण अद्यावधिक गरेको ।
- ३.योजना, महिला बालबालिका पिछडिएको वर्ग क्षेत्र र समुदायलाई प्रत्यक्ष लाभ पुग्ने गरि बनेको ।
- ४.विभिन्न क्षेत्रगत कानूनहरूको निर्माण भएको र यसले नीतिगत रूपमा लैससास लाई सम्बोधन गरेको
- ५.अपाङ्गता परिचय पत्र वितरण निर्देशिका तयार भई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन भएको ।
- ६.हरेक निकाय तथा समितिहरूमा महिला लक्षित वर्गको सहभागिताको सुनिश्चितता भएको छ ।
- ७.उपभोक्ता समितिहरूमा ३३ प्रतिशत महिलाको सहभागिता अनिवार्य गरेको छ ।

८. महिला तथा बच्चितीमा परेका समुदाय माथि हुने हिंसा र विभेद उपर सुनुवाई हुने प्रवन्ध मिलाएको
९. कार्यरत कर्मचारीहरुमा लैङ्गिक समावेशीता भएको
१०. महिला बालबालिका जेष्ठ नागरिक शाखा स्थापना र सचालन भएको
११. स्थानीय तहले गठन गर्ने समिति उपसमितिहरुको मुख्य पदमा महिला सहभागिता सुनिश्चित गरेको
१२. सामाजिक सुरक्षाका सुविधा पाउने लाभग्राहीहरुको अभिलेख व्यवस्थापन तथा तथ्याङ्क अद्यावधिक गरेको ।
१३. समावेशी सुचना प्रणाली व्यावस्थापनका लागि बजेट विनियोजन तथा कार्यान्वयन ।
१४. लक्षित वर्गको क्षमता विकासका लागि बजेट विनियोजन गरेको ।
१५. महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका हिंसा निवारण गर्ने कार्यक्रममा बजेट विनियोजन गरेको ।
१६. महिलाका लागि कानूनी सचेतना सम्बन्धी अनुशिक्षण कार्यक्रम संचालन भएको (कानूनी हक अधिकार, एकल महिला मानव बेचबिखन यौन हिंसा आदी)
१७. उमेर पुगेका सबै बालबालिकाहरु विद्यालय भर्ना भएका ।
१८. सबै विद्यालयमा किशोरीहरुलाई निशुल्क सेनिटरी प्याड वितरण गरेको ।
१९. निराक्षर महिलाहरुका लागि विशेष कार्यक्रम संचालन गरेको ।
२०. लैङ्गिक हिंसा तथा घरेलु हिंसा पिडितहरुले न्यायिक समिति तथा मेलमिलाप केन्द्र मार्फत विनाखर्च न्याय पाएको ।
२१. संघीय र प्रदेश सरकारका नीति नियम कार्यक्रमको कार्यान्वयनमा नगरपालिका सहकार्य समन्वय गरेको
२२. लक्षित वर्गको उपस्थितिमा लक्षित वर्गका आगामी योजना तथा सम्पन्न योजनाका वारेमा छलफल हुने गरेको ।
२३. नियमित रुपमा कार्यक्रमको सार्वजनिक परीक्षण, सामाजिक परीक्षण, सार्वजनिक सुनुवाई मार्फत कार्यक्रमको सार्वजनिक गरेको ।

ख. सुधार गर्नु पर्ने पक्ष (Weakness)

१. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति तयार नभएको ।
३. महिलाहरुको छुट्टै खण्डित डाटा (बस्तुगत विवरण) नभएको ।
५. लैङ्गिक उत्तरदायी तथा सामाजिक समावेशी बजेट निर्माण एवम परीक्षणलाई बजेट व्यवस्थापन नभएको ।

- ६.दीगो विकासको लक्ष्यका लक्ष्य नं १, ५,१० र १६ लाइ तोकेर बजेट विनियोजन नगरिएको ।
- ७.कुनै नीति नियम कार्यविधि दिगदर्शन जारी गर्नुभन्दा अगाडी लैससास को दृष्टिले उपयुक्त भए नभएको बारे लेखाजोखा वा विश्लेषण नगरेको ।
- ८.निश्चित प्रतिशत बजेट लक्षित वर्गमा विनियोजन नगरेको
- ९.उपभोक्ता समितिहरुमा भएका छलफलमा लैससासका विषयमा छलफल गरेको अभिलेख नभएको
- १०.योजना तर्जुमा प्रकृत्यामा लैससासको दृष्टिकोणवाट विश्लेषण भएको अभिलेख नभएको
- ११.महिला पुरुष विचको असमानता हटाउन तथा समाजिक समावेशीकरण बढाउनको लागि निश्चित कार्यनीति नरहेको ।
- १२.कार्यालयमा हुनसक्ने कुनै पनि प्रकारको दुव्यवहार भेदभाव महिला हिंसा नियन्त्रणको आचारसंहिता वनाएर लागु नभएको ।
- १३.मानव संसाधन विकास शाखाको स्थापना नभएको ।
- १४.पदाधिकारी तथा कर्मचारी लैससास सम्बन्धी जानकारी भएपनि कार्यान्वयन पक्ष लैससास मैत्री नभएको ।
- १५.स्थानीय तहका सबै पदाधिकारीहरुलाई कानूनको मस्यौदा तर्जुमा तथा प्रकृत्याका वारेमा अभिमुखीकरण नभएको
- १६.लैङ्गिक हिंसा मुक्त स्थानीयतह घोषणा हुन नसकेको ।
- १७.कर्मचारीहरुलाई पछिल्लो समय निर्माण भएका कानून कार्यविधिहरुका वारेमा नियमित अभिमुखीकरण हुन नसकेको ।
- १८.सार्वजानिक स्थल तथा कार्यालयहरुमा स्तनपान गृह नभएको ।
- १९.गर्भवती महिलालाई जोखीम तथा खतरा युक्त काममा नलगाउने नीति तयार नभएको ।
- २०.यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यकका लागि बजेट विनियोजन तथा शौचालयहरुमा विशेष व्यवस्था नभएको ।
- २१.लैससास सम्बन्धी सरोकारवाला निकाय विच समन्वय तथा सहकार्यकालागि संयन्त्र निर्माण नभएको साथै अनुशिक्षण नभएको ।
- २२.योजना तथा कार्यक्रमको अनुगमन मूल्याङ्कन गर्दा लैससासका दृष्टिकोणका आधारमा नभएको
- २३.जनप्रतिनिधिहरुको विस्तृत वैयक्तिक विवरण वेभसाइडमा नराखिएको
- २४.सामाजिक संजालमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी सुचना, समाचार तथा सन्देशमुलक विषय वस्तु आदि प्रकाशन नभएको ।

ग. अवसर

१. विभिन्न जातजाती, समुदाय बिच सामाजिक र सांस्कृतिक विविधता रहेकोले सामाजिक समावेशीकरण व्यवहारमा लागु गर्ने उपयुक्त सामाजिक वातावरण रहेको ।
३. योजना कार्यान्वयनमा उत्कृष्ट शाखालाई पुरस्कृत गर्ने परिपाटी हुनु । (जसले कानून कार्यान्वयनका आधारमा उत्कृष्ट शाखा तथा वडाहरुलाई पुरस्कृत गरी निर्माण भएका कानूनहरुको व्यवहारिक पक्षको अध्ययन विश्लेषण गर्ने सकिने)
४. आवश्यक पर्ने कानून, नीति, नियम बनाउन सक्ने दक्ष जनशक्ति स्थानीय तहमा उपलब्ध हुनु ।
५. विभिन्न गैरसरकारी संघसंस्थाको कार्यक्षेत्रको रूपमा स्थानीय तह हुनु ।
६. युवा कर्मचारीको वाहुल्यता रहेकोमा युवा जोस र जाँगरलाई पालिकाको सर्वाङ्गिण हितमा प्रयोग गर्न सक्ने ।
७. महिला तथा लक्षित वर्गका विभिन्न समूहहरु क्रियशिल हुनु । (जसमा नियमित रूपमा नेतृत्व विकास तथा समूह संचालनका वारेमा गतिविधि हुने हुनाले महिला तथा लक्षित वर्गका कार्यक्रमहरु महिला तथा लक्षित वर्गवाटै संचालन गर्न सकिने ।
८. राष्ट्रिय गौरवका आयोजना स्थानीय तहमा संचालन हुनु (काम गर्ने अवसर तथा विकासलाई जोड दिनका लागि सहज हुन्छ)
९. स्थानीय तहका सबै कार्यालयहरुमा महिला हिंसा तथा विभेद हुन नदिनका लागि लैङ्गिक हिंसा न्यूनीकरण आचार संहिता निर्माण गर्न गैससले सहयोग गरिरहेको हुनु ।
१०. संघीय सरकार तथा प्रदेश सरकार संग प्रत्यक्ष पहुँच राख्ने जनप्रतिनिधिहरु हुनु । (आवश्यकिय योजना र बजेट माग गर्नका लागि पहुँच पुग्छ)
११. जनप्रतिनिधिहरु तथा कर्मचारीहरु लैससास सहित अन्य विभिन्न विषयको श्रोत व्यक्ति हुनु । (क्षमता विकासका कार्यक्रमहरु संचालन गर्न सकिने)
१२. वालमैत्री, लैङ्गिक मैत्री, अपाङ्ग मैत्री जस्ता विकास मोडलका विषय विज्ञहरु स्थानीय तहमा हुनु ।
१३. लैङ्गिक हिंसा मुक्त स्थानीय तह घोषणा गर्ने प्रतिबद्धता सहितको बृहत आवधिक योजना तयार भएको ।
१४. स्वास्थ्य वीमा कार्यक्रमलाई सबै घरधुरीमा पुर्याउन प्राविधिक सहयोगका लागि गैससले काम गरिरहेको ।
१५. एक घण्टाको पहुँच भित्र सबै नागरिकका लागि स्वास्थ्य सेवाको पहुँच हुनु । (सबै गर्भवती महिलाहरुलाई सुरक्षित रूपमा प्रसूति गराउन सकिने)

१६. अंग्रेजी माध्यमबाट पठनपाठन हुने सरकारी विद्यालयहरु हुनु । (शैक्षिक तथा अन्य कार्यक्रमहरु समावेश गरी सरकारी विद्यालयमा विद्यार्थीहरुको आकर्षण बढाउन सकिने जहाँ किसान गरिब तथा मजदुरका छोराछोरी पठनपाठन गर्छन्) ।

१७. सुफथ मूल्यका सहकारी पसलहरु स्थापना संचालनमा हुनु (महिला तथा लक्षित वर्गलाई प्रत्यक्ष राहात दिन सकिने)

१८. किसान सम्मान अभिनन्दन पुरस्कार आदि कार्यक्रम नियमित रुपमा हुनु (किसान र कृषि प्रवर्द्धन गर्न सकिने ।

१९. कृषि तथा नैतिक शिक्षा जस्ता व्यावहारिक विषयहरु विद्यालयमा पठन पाठन हुनु ।

२०. आवश्यक सबै शाखामा पर्याप्त जनशक्ति हुनु ।

२१. अन्तराष्ट्रिय सन्धी संभौता तथा प्रतिबद्धताहरु लाई स्थानीयकरण गर्न गैससले प्राविधिक सहयोग पुर्याउनु ।

२२. अनुगमन मूल्याङ्कनमा लैससास सम्बन्धी सूचकहरु पहिचान समावेश गर्नका लागि आवश्यक काम हुनु ।

घ. चुनौतीहरु

१. छुवाछुत, लैङ्गिक विभेद, पुत्रमोह जस्ता परम्परागत हानीकारक मुल्य मान्यता विरुद्धका नीति नियम कार्यविधि कार्यान्वयनमा जटीलता ।

२. मागमा आधारित अत्याधिक योजनाहरु कार्यान्वयन गर्न र प्राथमिकिकरण नीति बनाउन कठिन ।

३. संघियता कार्यान्वयनमा स्थानीय तहलाई छुट्टै सरकारको मान्यता पाउन नै कठिन ।

४. गरिबी पहिचानका आर्थिक, सामाजिक आधारहरु ठाउँ अनुसार फरक फरक पर्ने भएकोले गरीबी मापनका सुचकहरु निर्माण गर्न ।

५. विशेष गरि महिलाद्वारा सम्पादित घरभित्रको विना पारिश्रमिक को कामको मूल्याङ्कन गर्न ।

६. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी निर्माण भएका ऐन, नियम, कानून कार्यविधि, कार्यान्वयन ७. समाजमा जरा गाडेर वसेको सामाजिक कुरीतिहरु (जातीय छुवाछुद, बोक्सीको आरोप लगाउने, घरेलु हिंसा, बाल विवाहको अन्त्यका लागि विभिन्न कार्यक्रम हरु सञ्चालन गर्न ।

८. संघियताको अभ्यासको चरण भएका कारण नीति तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न कठिन ।

९. कृषि प्रति युवा लाई आकर्षित गर्न र जीविकोपार्जनको प्रमुख आधारको रुपमा कृषिलाई स्थापित गर्न ।

१०. सामाजिक सञ्जाल मार्फत हुने गरेका र हुन सक्ने संभावित भ्रमहरू चिर्नका लागि आवश्यक प्रविधि र जनशक्ति व्यवस्थापन गर्न ।

११. दुर्व्यसनीमा युवाहरूको संलग्नता बढ्दै जानु ।

२.२. सरोकारवाला पहिचान

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण रणनीति कार्यान्वयनको कार्यान्वयनका लागि निम्नानुसार सरोकारवालाहरू पहिचान गरिएको छ । जसमा सिधा सम्पर्क हुने । दोश्रो माध्यमबाट सम्पर्क हुने र अप्रत्यक्ष रूपमा सम्पर्क हुने गरी निम्नानुसार ३ भागमा विभाजन गरिएको छ ।

सिधा सम्पर्क हुने (पहिलो नं का सरोकारवालाहरू)	दोश्रो माध्यमबाट सम्पर्क हुने (दोश्रो नं का सरोकारवालाहरू)	अप्रत्यक्ष सम्पर्क हुने (तेश्रो नं का सरोकारवालाहरू)
शिक्षा शाखा	बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू	प्रदेश योजना आयोग
स्वास्थ्य शाखा	उद्योगहरू	प्रदेश अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र
सहकारी शाखा	वालक्लवहरू	भूमि व्यवस्था आयोग
खानेपानी तथा सरसफाइ शाखा	आमा समुहहरू	संघीय मन्त्रालयहरू
युवा तथा खेलकुद शाखा	जेष्ठ नागरिक मिलन केन्द्रहरू	महिला आयोग
प्रशासन शाखा	विद्यालयहरू	दलित आयोग
सबै वडा कार्यालयहरू	गैह्रसरकारी संस्थाहरू	मुस्लीम आयोग
नगरपालिका	स्वयम सेवक समुहहरू	राष्ट्रिय योजना आयोग
नगर सभा	उद्योग वाणिज्य संघ	मनव अधिकार आयोग
न्यायिक समिति	राजनैतिक दलहरू	अन्तराष्ट्रिय दातृ निकायहरू
विषयगत समितिहरू सबै	संचार माध्यमहरू	राष्ट्रिय स्तरका संचार माध्यमहरू

नोट: स्थानीय तहमा रहेका अन्य सरोकारवालाको आधारमा थपघट गर्न सकिनेछ ।

२.३. लक्षितवर्ग पहिचान

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको लक्ष्य नै लक्षित वर्गलाई विकासको मूल प्रवाहमा ल्याउनु हो त्यसका लागि निम्नानुसार लक्षित वर्गहरू पहिचान गरिएको छ ।

१. महिला
२. एकल महिला
३. बालबालिका
४. जेष्ठनगरिक
५. आदिवासी जनजाती

६. मुस्लीम
७. अल्पसंख्यक/ लोपोन्मुख
९. मजदुर
- १० अपाङ्गता भएका व्यक्ति
११. द्वन्द्वपिडित
१२. विपन्न वर्ग
१३. सुकुम्वासी
१४. मधेसी
१५. पिछडिएको क्षेत्र र समुदाय
१६. लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक
१७. सडक वालवालिकाहरु

माथि उल्लेखित तीनै प्रकारको विश्लेषणबाट गढीमाई नगरपालिकाको वर्तमान अवस्थाका सबै पक्षहरु देखिएका छन् । बलियो पक्ष, सुधार गर्नुपर्ने पक्ष, अवसर तथा चुनौती संगै लैससास रणनीति कार्यान्वयनका लागि तीन तहकै सरोकारवालाहरु तथा सबै लक्षित वर्गहरु पहिचान भइसकेको छ । धेरै भन्दा धेरै सबल पक्षहरु पहिचान भएका छन् ती सबल पक्षहरुलाई श्रोतको रुपमा परिचालन गरेर लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई संस्थागत गर्दै लैजान सकिन्छ ।

३. दीर्घकालिन सोच (Vision)

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक न्यायमा आधारीत समक्ष, सुदृढ, समावेशी पहुच सहितको समृद्ध समाजको निर्माण

४. ध्येय (Mission)

सार्वजानिक जीवनमा जात, वर्ग, क्षेत्र, लिङ्गका आधारमा हुने गरेको विभेदको अन्त्य गर्ने ।

५. लक्ष्य (Goal)

लैङ्गिकमैत्री संस्थागत संरचना, कार्यप्रणाली र सामाजिक सम्बन्धमा सुधार ल्याई स्थानीय तहको समग्र विकास प्रक्रियामा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशी रुपले मूलप्रवाहीकरण गर्ने ।

६. उद्देश्य (Objectives)

यस रणनीतिको मुख्य उद्देश्य लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको मान्यता अनुरूप स्थानीय तहले गर्ने सम्पूर्ण विकासका तथा प्रशासनिक कामलाई लैससास प्रति उत्तरदायी बनाउनु नै हो । यस रणनीतिका उद्देश्यहरु निम्न अनुसार रहेका छन्:

१. गढीमाइ नगरपालिकाका महिला तथा लक्षित वर्गको सामाजिक तथा आर्थिक सशक्तिकरणको लागि नीतिगत र संरचनागत व्यवस्था गर्न ।

२. महिला तथा लक्षित वर्गको सशक्तिकरणको माध्यमद्वारा सार्वजनिक स्रोत साधनको पहुँच र नियन्त्रण बढाउनु ।

३. लैससास सम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय प्रतिवद्धता सन्धि संभौताहरु कार्यान्वयन गरी मूल प्रवाहीकरण गर्ने ।

४. नीति कानूनमा नै महिला तथा लक्षित वर्गको समावेशिता सुनिश्चित गरी आवाज सशक्तीकरण गर्ने ।

५. संस्थागत व्यवस्था अर्न्तगत कार्यप्रणाली, वित्त व्यवस्थापन एवम तथ्याङ्कमा समेत महिला एवम लक्षित वर्गको समावेशीतालाई सुनिश्चित गरी आर्थिक रुपमा सशक्तिकरण गर्ने ।

६. मानव संसाधन तथा क्षमता विकासमा लक्षित वर्गको सहभागिता सुनिश्चित गरी जीविकोपार्जनमा आत्मनिर्भर बनाउने ।

७. अनौपचारिक मूल्य मान्यता कुसंस्कार विरुद्ध जनचेतना वृद्धि गरी सामाजिक दृष्टिकोण परिवर्तन गर्दै लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशितामा आधारित समाज स्थापना गर्ने ।

८. शिक्षा स्वास्थ्य खानेपानी तथा सरसफाइ संग सम्बन्धीत सेवा प्रवाहमा लैससासलाई प्राथमितामा राख्ने र प्रत्येक चरणमा लैससास दृष्टिकोणबाट अनुगमन मूल्याङ्कन गर्ने परिपाटीलाई संस्थागत गर्ने ।

७. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति (GESI Policy)

माथि उल्लेखित उद्देश्यहरु परिपुर्तीका लागि निम्नानुसार नीतिहरु अवलम्बन गरिने छ ।

१. वार्षिक बजेट निर्माण गर्दा सामाजिक विकास, पुर्वाधार, कृषि वन तथा भूमीसुधार, गरिबी निवारण, स्थानीय विकास तथा शान्ती एवम सुशासन संग सम्बन्धीत सबै क्षेत्रको बजेटलाई लैङ्गिक उत्तरदायी बनाउने ।

२. हरेक वर्ष लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण गरि त्यसले औल्याएका कमी कमजोरीहरुलाई अर्को वर्षको कार्यक्रममा समेटेर स्रोत साधनमा लक्षित वर्गको पहुँच अभिवृद्धि गर्दै लैजाने ।

३. महिला तथा बालबालिकासंग सम्बन्धीत सबै अन्तराष्ट्रिय सन्धि संभौताहरु, प्रतिवद्धताहरु तथा दीगो विकास लक्ष्य लाई स्थानीयकरण गरी त्यसका सूचकहरु पुरा गर्दै लैजाने ।

४.पालिकाले निर्माण गरेका सबै कानून, नीति नियम, निर्देशिका कार्यविधिहरू महिला, बालबालिका, यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यक, अपाङ्गता, जेष्ठनागरिक, दलित, लोपउन्मुख सिमान्तकृत आदीवासी जनजाती सहित समग्र लक्षित वर्ग मैत्री बनाउदै लैजाने ।

५.लैससास बारे संविधानमा भएका व्यवस्थाहरूको कार्यान्वयन गर्न, वर्तमान संघीय शासन स्वरूप, नीति, नियम, ऐन, कानून, कार्यविधि, साथै राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय प्रतिबद्धताहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न आवश्यक संस्थागत संरचना, सचेतीकरण तथा क्षमता विकास गर्ने

६.वार्षिक बजेट तर्जुमामा छुट्टै कोष स्थापना गरी लैङ्गिक हिंसा निवारण महिला सीप विकास लगायत क्षमता विकासका कृयाकलापहरू संचालन गरि महिला पुरुष समविकासलाई बढावा दिने ।

७.लक्षित वर्ग पहिचान हुने गरि खण्डित तथाङ्गहरू संकलन तथा अद्यावधिक गरि त्यसका आधारमा योजना तर्जुमा र बजेट विनियोजन गर्ने नीति अवलम्बन गर्ने ।

८.बालबालिका तथा अपाङ्ग एवम जेष्ठ नागरिकहरूलाई सामाजिक संरक्षण प्रदान गर्ने ।

९.मानव संसाधन विकास शाखा स्थापना गरि महिला तथा विपन्न लक्षित वर्गको क्षमता विकासलाई पहिलो प्राथमिकतामा राखेर कार्यान्वयन गर्दै लैजाने ।

१०.निर्माण भएका संघीय तथा स्थानीय कानून कार्यविधिहरूका वारेमा कर्मचारीहरूलाई अद्यावधिक गर्दै लैजाने ।

११.सामाजिक कुरीतिहरूका विरुद्ध सचेतना लाई सामाजिक विकासका हरेक कृयाकलापमा समावेश गरी छलफल गर्ने ।

१२.शिक्षा स्वास्थ्य खानेपानी तथा सरसफाई जस्ता सामाजिक विकासका क्षेत्रहरूमा लैससाससंग सम्बन्धीत सूचकहरू निर्माण गरी नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने ।

८.लैससास रणनीति (GESI Strategy)

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका लागि तपशिलमा उल्लेखित रणनीतिहरू अवलम्बन गरिनेछः

८.१ मूलप्रवाहिकरण

क.महिला, गरिब र बहिष्करणमा परेका समुदायले भोगेका समस्या र सवालहरूको पहिचान तथा लेखाजोखा गरि नीतिगत व्यवस्थाहरू, संस्थागत प्रणाली तथा संरचनाहरू, योजना, बजेट, पहुँचयुक्त अवसर, सेवामूलक कार्य, अनुगमन, मूल्यांकन र अनुसन्धान आदि कार्यमा समान अवसर मार्फत सवाल र समस्याको सम्बोधन गरि विकास प्रक्रियामा मूलप्रवाहीकरण गर्ने ।

ख.लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट मार्फत सबै क्षेत्रमा महिला सहभागिता अभिवृद्धि गरि लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण गर्ने । साथै कानूनी प्रवन्ध संस्थागत सुधार तथा क्षमता विकासको माध्यमबाट लैङ्गिक उत्तरदायी शासन प्रणालीको विकास गर्ने ।

द.२ समावेशीकरण

क.विकासका अवसरवाट वञ्चित समुदायलाई आर्थिक सामाजिक तथा राजनैतिक क्षेत्र संग सम्बन्धीत सवै कृयाकलापहरुमा अर्थपुर्ण सहभागिता गराई समावेशी शासन प्रणालीको अवलम्बन गर्ने ।

द.३ स्थानीयकरण

क. अन्तराष्ट्रिय सन्धि संभौता प्रतिवद्धता तथा दीगो विकास लक्षका वारेमा सरोकारवाला पक्षहरुलाई अभिमुखीकरण गर्ने साथै स्थानीयकरण गरी आवश्यक प्रतिफल हासील गर्ने ।

द.४ सशक्तिकरण

क) नगरपालिकाको योजना तथा बजेट तर्जुमा प्रकृया देखि कार्यान्वयन र अनुगमनको चरण सम्म समुदायका विपन्न वर्ग, तथा महिलाहरुलाई सहभागी गराउन नागरिक समाजसँग समन्वय र सहकार्य गर्ने ।

ख) नगरपालिकाको वडातहको लैससास सम्बन्धी खण्डकृत तथ्याङ्कको व्यवस्था गर्न र समयानुकुल अद्यावधिक गर्न सहयोग गर्ने ।

ग) नगरपालिकाका वडास्तरमा योजना कार्यान्वयनमा प्रभावकारीता ल्याई महिला र विपन्न वर्गहरुको सूचना, श्रोत र साधनमा पहुँच बढाई फाईदाको समानुपातिक वितरण सुनिश्चित गर्न नेतृत्वदायी भूमिका निभाउने ।

घ) नगरपालिकाको वडा स्तरमा लैससास सम्बन्धि क्षमता विकासको योजना तयार गरी लैससास क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने र गराउने ।

उल्लेखित कार्यहरु गर्न कार्य योजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने र गराउने ।

घ.कृषि, पशुपालन, सहकारी, घरेलु उद्योग तथा पर्यटन विकासको माध्यमवाट विपन्न तथा वञ्चितकरणमा परेका समुदायलाई रोजगारी प्रदान गर्ने तथा स्वरोजगार वन्ने अवसर प्रदान गर्ने ।

द.५ सचेतीकरण

क.लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण बारे संविधान, ऐन कानून नीति कार्यविधि दिग्दर्शन का प्रावधान कार्य प्रणाली र समावेशीताका वारेमा सवै सरोकारवाला पक्षहरुलाई अभिमुखीकरण गरि कार्यान्वयन तथा परीणाममा एकरूपता ल्याउने ।

ख.समाजमा विद्यमान कुरीतिहरु अन्धविश्वास तथा गलत परम्परा विरुद्ध सचेतनालाई हरेक कृयाकलापमा अकाट्य सवाल (Cross cutting issue) को रूपमा छलफल गर्दै लैजाने ।

द.६ संस्थागत संरचना

संघीय तथा प्रादेशिक कानून कार्यविधि हरुमा व्यवस्था भए अनुरूप संस्थागत संरचनाहरु निर्माण गरी कार्यान्वयनमा जाने साथै पालिकाले निर्माण गर्ने हरेक ऐन कानून कार्यविधिहरुमा निर्माण हुने

संस्थागत संरचनाहरूमा लैङ्गिक समानता तथा समाजिक समावेशीकरणका दृष्टिकोणले बच्चितिकरणमा परेका समूदायको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।

८.७ समन्वय

क. विभिन्न शाखाहरू बीच आन्तरिक समन्वय गरी योजना तर्जुमा, बजेट विनियोजन उपभोक्ता समूह गठन तथा त्यसको नेतृत्व, परिचालन, अनुगमन मूल्याङ्कन लाई लैससास मैत्री बनाउदै लैजाने ।

ख. प्रदेश सरकार, संघीय सरकार, विभिन्न दातृनिकायहरू, प्रतिष्ठान, आयोग, समिति, स्थानीय तह लगायत अन्य विकास साभेदारहरू बीच समन्वय गरी लैससास मैत्री नीति निर्माण, योजना तर्जुमा तथा त्यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनको आधार तयार गर्ने ।

८.८ सहकार्य

क. लैङ्गिक समानता तथा समाजिक समावेशीकरणका लागि पालिका भित्र विभिन्न शाखाहरू तथा अन्य विकास साभेदारहरू (बैक वित्तीय संस्था सहकारी उद्योग वाणिज्य संघ घरेलु उद्योग तथा गैह्र सरकारी संघ संस्था) विच सहकार्य गर्ने ।

ख. प्रदेश सरकार संघीय सरकार, विभिन्न दातृनिकायहरू, प्रतिष्ठान, आयोग, समिति, स्थानीय तह लगायत अन्य विकास साभेदारहरू संग लैससास मैत्री साभा प्रतिफल हासील गर्न सहकार्य गर्ने ।

८.९ सहजीकरण

क) नगरपालिका स्तरीय समितिको बैठक सामान्यतया प्रत्येक त्रैमासिक रूपमा बस्ने छ तर आवश्यकता परेमा जहिले पनि बस्न सक्ने छ ।

ख) वडा स्तरीय समितिको बैठक प्रत्येक २ महिनामा बस्ने छ ।

ग) समिति र उपसमितिका बैठकहरूको कार्यविधि नगरपालिकाका अन्य समिति वा उपसमिति सरह हुनेछ ।

घ) सेवा सुविधा नगरपालिकाको नियम बमोजिम हुनेछ ।

८.१० सामाजिक सुरक्षा

क. नागरिक, जो आफै आफुलाई संरक्षण गर्न सक्दैन त्यस्ता नागरिकहरूलाई स्थानीय सरकारले संरक्षण गर्ने छ । विशेष गरी बालबालिका, जेष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू तथा एकल महिलाहरू यस अर्न्तगत पर्दछन् भने ती वर्गको संरक्षण स्वास्थ्य शिक्षा तथा जीविकोपार्जनमा सहयोग गर्दै लैजाने ।

ख. सामाजिक सुरक्षा अर्न्तगत अल्पसंख्यक, सिमान्तकृत, लोपउन्मुख जातजातीहरू, दलित, मुस्लीम लगायत पर्दछन् र ती वर्गको सुरक्षा स्वास्थ्य शिक्षा तथा जीविकोपार्जनमा सहयोग गर्दै लैजाने ।

८.११ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

क. प्रत्येक चरणमा गरिने अनुगमन मूल्याङ्कनमा लैससासको दृष्टिकोण वाट गर्ने पछिल्लो चरणमा गर्ने अनुगमनमा अघिल्लो पटक दिएका सुझाव कार्यान्वयन भए नभएको भन्ने सुचक समेत थप गरी अनुगमन मूल्याङ्कनलाई लैससास मैत्री बनाउदै लैजाने ।

९. रणनीतिक कृयाकलापहरु

क्र.सं	उद्देश्यहरु	रणनीति	रणनीतिक योजनाहरु	मापनका सुचकहरु
१	१. जातको आधारमा समाजमा स्थापित छुवाछुत प्रथाको अन्त्य गर्ने । २. लैङ्गिकताको आधारमा रोजगारीको अवसर प्रदान गर्ने । ३. वर्तमान समयमा समाजमा देखा परेका महिला तथा बालबालिका माथि भइरहेको शोषणको अन्त्य गर्ने ।	१. स्थानीय स्तरमा कार्यरत गैर सरकारी संस्था दलित उत्थान आयोग, मुस्लीम आयोग, आमा समुह, बालअधिकार संघ संस्थाहरु मार्फत विभिन्न जनचेतनामुलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।	१. वडास्तरमा छुवाछुत विरुद्ध अभिमुखिकरण चलाउने । २. स्थानीय स्तरमा रोजगारी सृजना गर्दा लैङ्गिकताका आधारमा समावेशीताको निश्चितता गर्न कानुन बनाउने । ३. महिला तथा बालबालिका हरु प्रति भइरहेको शोषण तथा दुर्व्यवहार उन्मुलन गर्न दोषिहरुलाई दण्डित गर्न स्थानीयस्तरमा कडा न्यायिक समिति गठन गर्ने ।	न्यायिक समितिको निर्णयहरु को प्रतिलिपि हुनेछ ।
२	अनौपचारिक मूल्य मान्यता, कुसंस्कार विरुद्ध जनचेतना वृद्धि गर्ने	१. परिवारका महिला र पुरुष दुवैलाई सहभागि गराइ लैङ्गिक सम्वेदनशिला वारेमा महसुसीकरण गराइनेछ २. सिकाइ अध्ययन र अवोलकनबाट सामाजिक कुसंस्कारलाई न्यूनिकरण गरिनेछ	१. लैगिक सम्वेदनशिला विषय समेटेर परिवारका महिला र पुरुषलाई अभिमुखिकरण गराइनेछ, जस्मा कार्यबोभ विश्लेषण समेत गर्ने २. कानुनी साक्षरता कार्यक्रम टोल स्तरमा सञ्चालन गर्ने ३. महिलाद्वारा सञ्चालित कार्यक्रम वारेमा जानकारी दिन महिला र पुरुष दुवैलाई सिकाइ भ्रमण गराउने	लैङ्गिकसम्वेदनशिला विषय समेटेने परिवारका महिला र पुरुषलाई अभिमुखीकरण भएको हुनेछ । कानुनी साक्षरता कार्यक्रम टोल स्तरमा सञ्चालन भएको हुनेछ । जातिय भेदभाव तथा लैङ्गिकहिंसा सम्बन्धि टोल

			<p>४ महिला पुरुष सम विकास भएका परिवार महिला र पुरुष सार्वजनिक सम्मानको कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने</p> <p>५. जातिय भेदभाव तथा लैंगिक हिंसा सम्बन्धी टोल टोलमा सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने</p> <p>६. जातिय भेदभाव तथा लैङ्गिक हिंसा सम्बन्धी कानुनी व्यवस्था सम्बन्धी जनप्रतिनिधिहरुलाई अभिमुखीकरण गर्ने</p>	<p>टोलमा सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुनेछ ।</p> <p>महिला पुरुष सम विकास भएका परिवार महिला र पुरुष सार्वजनिक सम्मानको कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुनेछ ।</p> <p>जातिय भेदभाव तथा लैङ्गिक हिंसा सम्बन्धी कानुनी व्यवस्था सम्बन्धी जनप्रतिनिधिहरुलाई अभिमुखीकरण भएको हुनेछ ।</p>
३	<p>योजना तर्जुमाका सबै चरणमा लैससास दृष्टिकोण बाट अनुगमन र मूल्यांकन गर्ने र यसलाई सस्थागत गर्दै लैजाने</p>	<p>टोलस्तर बाट योजना तर्जुमा चरणमा अर्थपूर्ण सहभागितालाई सुनिश्च गर्ने भएको संरचनालाई सशक्त बनाइनेछ ।</p>	<p>१. लक्षित वर्गलाई नेतृत्व विकास सम्बन्धी तालिम दिने</p> <p>२. उपभोक्त समिति गठन गर्दा कम्तीमा एउटा मुख्य पदमा महिला तथा सिमान्तकृत वर्गको राख्ने प्रवधानको व्यवस्था गर्ने</p> <p>३. पालिकाको निति मसौदा बनाउने समितिमा समानुपातिक प्रतिनिधित्व सुनिश्चतता लागि कम्तीमा एक जना महिला र एक जना लक्षित वर्गको सहभागि अनिवार्य गराउने</p> <p>४. लोक सेवा आयोगको पूर्व तयारी कक्षा सञ्चालन गर्ने</p> <p>५. टोल स्तरमा योजना छनौट गर्दा लक्षित वर्गको गराउने गराउने</p> <p>६. स्थानीय तहका प्रत्येक वडामा महिलालाई कानुनी साक्षरता सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने</p> <p>७. निरक्षर महिलाको लागि प्रौढ</p>	<p>लक्षित वर्गलाई नेतृत्व विकास सम्बन्धी तालिम सञ्चालन भएको हुनेछ</p> <p>उपभोक्ता समितिमा कम्तीमा एउटा मुख्य पदमा महिला राखिएको हुनेछ</p> <p>पालिकाको निति मस्यौदा बनाउने समितिमा कम्तीमा एक जना महिला र एक जना लक्षित वर्गको सहभागि भएको हुनेछ ।</p> <p>लोक सेवा आयोगको पूर्व तयारी कक्षा सञ्चालन भएको हुनेछ</p> <p>टोल स्तरमा योजना छनौट गर्दा लक्षित वर्गको सहभागि भएका हुनेछन्</p> <p>स्थानीय तहका प्रत्येक वडामा महिलालाई कानुनी साक्षरता सम्बन्धी कार्यक्रम</p>

			शिक्षा कक्षा विधिबाट सञ्चालन गर्ने	सञ्चालन भएको हुनेछ, निरक्षर महिलाको लागि प्रौढ शिक्षा विधिबाट सञ्चालन भएको हुनेछ ,
४	लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण मार्फत पालिका तहको संस्थागत संरचना र कार्यक्रममा महिला, दलित, लक्षित वर्ग र सिमान्त वर्गलाई समावेश गर्ने	१ पालिकाको संरचना र कार्यक्रमहरूमा महिला र सीमान्तकृत समुहहरूमा समावेश गरि लैङ्गिक समानता र सबै जात जातिको अर्थपूर्ण सहभागिता गराई लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण गर्दै लगिनेछ २. पालिकामा संस्थागत तहमा समावेशि बनाउनको लागि कार्यपालिका प्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरूको क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ	१. उपभोक्ता समिति गठन गर्दा कम्तिमा ५० प्रतिशत महिला वा दलित वा विपन्न वर्गलाई अनिवार्य सहभागिता गराउने २. कुल पुँजीगत खर्चको ३. प्रतिशत खर्च लैससासमा गर्ने ४. लैङ्गिक क्षमता विकासको लागि अलग्गै कोषको निर्माण गर्ने ५. लैससास समूहलाई प्रत्यक्ष फाईदा पुग्ने तालिम कार्यक्रमको लागि बजेट विनियोजन गर्ने ६. लैससास अनुसार विपद व्यवस्थापन कोषको स्थापना गर्ने ७. लक्षित समुदाय, पदाधिकारी र कर्मचारीलाई लैङ्गिक हिंसा निवारण सम्बन्धी तालिम सञ्चालन गर्ने ८. वेइजिङ्ग घोषणपत्रको प्रावधान र कार्यक्रमलाई समेटेर समेटेर अभिमुखिकरण पदाधिकारी र कर्मचारी गर्ने ९. महिला तथा समावेशि समुहबाट निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरू, कर्मचारीहरूलाई स्थानीय सरकार सञ्चालन सम्बन्धी ऐन, अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन, कर्मचारी समायोजन ऐन मूलुकी सहिताहरू, विषयगत कानूनहरूको अभिमुखीकरण गर्ने	अनुदान उपलब्ध भएको हुनेछ वार्षिक रुपमा जेष्ठ नागरिक सम्मान कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुनेछ, बाजे र नाति संवाद कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुनेछ

			<p>१०.कानूनको मस्यौदा तयार सम्बन्धी तालिम कार्यपालीका सदस्य, प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत र शाखा प्रमुखलाई प्रदान गर्ने</p> <p>११.लक्षित वर्गको खण्डकृत सूचना सकलन गर्ने</p> <p>१२. एकल महिलालाई आयआर्जन कार्यक्रम सञ्चालन गर्न अनुदान उपलब्ध गराउने</p> <p>१३. जेष्ठ नागरिक सम्मान कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने</p> <p>१४ अन्तर पुस्ता संवाद कार्यक्रम बाजे र नाति सञ्चालन गर्ने</p>	
५	लैससास अनुसार संस्थागत सुशासन अभिवृद्धि गर्ने	<p>१ कर्मचारीहरुको तथा पालिकाका दलित, महिला तथा लक्षित सदस्यहरु क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ</p> <p>१. आवश्यक प्रणालीको विकास गरि सेवा प्रवाहलाई छिटो, छरितो र पारदर्शि बनाइनेछ ।</p>	<p>१. समावेशी कोटामा कार्यपालीकामा चयन भएका सदस्यहरु, वडातहका समावेशिबाट चुनिएका सदस्यहलाई लैससास सम्बन्धी अभिमुखीकरण गराउने</p> <p>२ कार्यपालीका सदस्यहरुलाई संस्थागत कार्यप्रणाली सम्बन्धी अभिमुखीकरण गराउने</p> <p>३.संस्थामा सेवा प्रवाह सम्बन्धी गुनासो सुनवाइ प्रणाली विकास गर्ने</p> <p>४.कार्यक्रमहरुको सामाजिक लेखापरिक्षण तथा सार्वजनिक सुनाइका कार्यक्रमहरुको आयोजन गर्ने</p> <p>५.सेवा प्रवाह गर्दा लक्षित वर्गलाई प्राथमिकतामा राख्ने</p> <p>६.अपांग मैत्री भवन, शौचालयको निर्माण गर्ने</p>	<p>समावेशि कोटामा कार्यपालीकामा चयन भएका सदस्यहरु, वडातहका समावेशिबाट चुनिएका सदस्यहलाई लैससास सम्बन्धी अभिमुखीकरण सञ्चालन भएको हुनेछ ।</p> <p>कार्यपालीका सदस्यहरुलाई संस्थागत कार्यप्रणाली सम्बन्धी अभिमुखीकरण गरिको हुनेछ ।</p> <p>संस्थामा सेवा प्रवाह सम्बन्धी गुनासो सुनवाइ प्रणाली विकास गरिनेछ ।</p> <p>कार्यक्रमहरुको सामाजिक लेखापरिक्षण तथा सार्वजनिक सुनाइका कार्यक्रमहरुको आयोजन गरिनेछ</p> <p>सेवा प्रवाह गर्दा लक्षित वर्गलाई प्राथमिकतामा</p>

				<p>राखीने निति तर्जुमा भएको हुनेछ ।</p> <p>नगरपालिकाले सार्वजनिक भवन निर्माण गर्दा अपांगमैत्री नीति लागु गरिएको हुनेछ ।</p>
६	<p>महिला एवं लक्षित वर्गको सहभागितालाई सुनिश्चित गरि आर्थिक रुपमा सशक्तिकरण गर्ने</p>	<p>१. लक्षित वर्गको लागि पालिकाले जग्गा भाडा लिइ सामुहिक खेती प्रणालीलाई प्रोत्साहित गरिनेछ</p> <p>२. लक्षित वर्गको सहकारी स्थापना गरि बजारसम्म उत्पादन पुराउने व्यवस्था गरिनेछ ।</p> <p>३. लक्षित वर्गको सिपमूलक आय आर्जन विकल्पहरुको वारेमा अध्ययन गरि कार्यान्वयन गरिनेछ ।</p>	<p>१. पालिकाबाट जग्गा नभएका लक्षित वर्गको लागि जग्गा भाडामा लिइ सामुहिक खेतीको गराउने</p> <p>२. उन्नत विउ विजन तथा मलमा अनुदान प्रदान गर्ने</p> <p>३. पालिकाबाट सहजिकरण गरि पालिका स्तरीय सहकारी संस्था गठन गर्ने</p> <p>४. सहकारी मार्फत वैदेशिक रोजगारमा जानेको लागि सिपमूलक तालिम सञ्चालन भएको हुनेछ ।</p>	<p>पालिकाबाट जग्गा नभएका लक्षित वर्गको लागि जग्गा भाडामा लिइ सामुहिक खेतीको गरेका हुनेछन्</p> <p>उन्नत विउ विजन तथा मलमा अनुदान प्रदान भएको हुनेछ ।</p> <p>पालिकास्तरको सहकारीको स्थापना हुनेछ, सहकारीले नै उत्पादन भएका वस्तुको विक्रि वितरण गरेको हुनेछ</p>

<p>७</p>	<p>महिला, लक्षित वर्ग र सिमानकृत समुहलाई सशक्तिकरण गरि पालिका तहको विकास प्रक्रियामा निर्णायक तथा अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गराउने</p>	<p>१. सहभागितात्मक विधिबाट लक्षितवर्गको पहिचान गर्ने रणीति अपाइनेछ</p> <p>२. आर्थिक, सामाजिक र राजनैतिक रुपमा सशक्तिकरण रणीति अपनाइनेछ</p>	<p>१. प्राथमिकता निर्धारण गरि सेवा उपलब्ध गराउने</p> <p>२. लैससास आवश्यकता अनुसार स्थानीय तहको नीति तथा कानुनहरु परिमार्जन तथा तयार गर्ने</p> <p>३. महिला तथा वञ्चितिमा परेको समुदाय माथि हुने हिंसा र विभेद उपर सुनाई गर्ने सयन्त्रको स्थापना</p> <p>४. आवधिक योजान तथा वार्षिक विकास कार्यक्रमा लैङ्गिक तथा सामाजिक विकासको लागि नीति रणीति, कार्यक्रम र सोको मापनयुक्त लक्ष्य राखिने</p> <p>५. स्थानीय स्तरमा लैङ्गिक विकास हेर्न इकाइको स्थापना गर्ने</p> <p>६. लैससास अनुसार अचारसहिंता बनाइ लागु गर्ने</p> <p>७. लैङ्गिक क्षमता विकासको लागि अलग्गै कोषको निर्माण गर्ने</p>	<p>प्राथमिकता निर्धारण गरि सेवा उपलब्ध भएको हुनेछ ।</p> <p>लैससास अनुसार स्थानीय तहको नीति तथा कानुनहरु तयार भएको हुनेछ ।</p> <p>महिला तथा वञ्चितिकरणमा परेको समुदाय माथि हुने हिंसा र विभेद उपर सुनाई गर्ने सयन्त्रको स्थापना भएको हुनेछ</p> <p>आवधिक योजान तथा वार्षिक विकास कार्यक्रमा लैङ्गिक तथा सामाजिक विकासको लागि नीति रणीति, कार्यक्रम र सोको मापनयुक्तः लक्ष्य राखिएको हुनेछ</p> <p>स्थानीयस्तरमा लैङ्गिक विकास हेर्न इकाइको स्थापना भएको हुनेछ</p> <p>लैससास अनुसार अचारसहिंता बनाइ लागु भएको हुनेछ</p> <p>लैङ्गिक क्षमता विकासको लागि अलग्गै कोषको निर्माण भएको हुनेछ</p>
----------	---	--	---	--

१०. वित्त व्यवस्थापन

माथि उल्लेखित रणनीतिक कृयाकलापहरु संचालन गर्नका लागि वित्तको आवश्यकता पर्छ नै तथापी यसमा अतिरिक्त वाट्य श्रोत प्राप्त भएमा मात्र लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण मुल प्रवाहीकरणको कार्य गर्ने नत्र नगर्ने हुन सक्दैन । यसका लागि हाल संचालन भइरहेको बजेट नीति तथा कार्यक्रमहरुलाई कसरी लैससास मैत्री बनाउन सकिन्छ भन्ने कुरा महत्वपूर्ण रहन्छ । लैससास मुल प्रवाहीकरणका लागि निम्नानुसार वित्त व्यवस्थापन गरिने छः

क. लक्षित विकास कार्यक्रमका लागि निश्चित प्रतिशत निर्दिष्ट बजेट विनियोजन गर्ने ।

ख. भौतिक पुर्वाधार निर्माणका कार्यक्रमहरुमा कामको विभाजन गरि योग्यता अनुसारको काम सबै लक्षित वर्गले गर्न पाउने गरि नीतिगत व्यवस्था गर्ने ।

ग. लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट कार्यान्वयन गरि महिला सहभागिता अभिवृद्धि गर्ने ।

घ. स्थानीय तहमा कार्यरत विकास साभेदारहरुलाई वार्षिक कार्यक्रम तयार गरी स्थानीय तहसंग सहकार्य गर्न निर्देशन दिने ।

ङ. स्थानीय तहको सिफारिसमा सहूलियत दरको ऋण उपलब्ध गराइ वित्तीय सहयोग पुर्याउन बैक तथा वित्तीय संघ संस्थाहरु संग समन्वय गर्ने ।

च. संघीय तथा प्रादेशिक मन्त्रालयहरुमा लक्षित विकास कार्यक्रम अन्तरगत विनियोजित बजेटले तय गरेका विषयगत क्षेत्रहरुमा अध्ययन गरी आवश्यक परियोजना प्रस्तावना तयार गरेर अधितकतम श्रोत भित्र्याउन आवश्यक जनशक्ति परिचालन गर्ने ।

छ. सरकारी तथा अन्तराष्ट्रिय गैह्र सरकारी संस्था तथा दातृ निकायहरुमा समन्वय गरी थप बजेट व्यवस्थापन गर्ने ।

११. कानूनी व्यवस्था

लैससास रणनीति कार्यान्वयनमा ल्याउनका लागि कार्यपालिकाको बैठकले अनुमोदन गर्नु पर्दछ । यो रणनीतिलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पर्ने नियमावली तथा कार्यविधि पालिकाले ६ महिना भित्रमा तर्जुमा गरि कार्ययोजनाका साथ कार्यान्वयनमा लैजानेछ । तर कार्यपालिकाले पास गरी सकेपछि कानून कार्यविधिहरुको आवश्यकता नपर्ने खालका प्रावधानहरु भने स्वत कार्यान्वयनमा आउने छन् ।

१२. रणनीति कार्यान्वयनको जिम्मेवारी तथा दायित्व

यस रणनीति कार्यान्वयनको लागि पालिका प्रमुखको संयोजकत्वमा गठित समितिले गर्दछ, पालिकामा सामाजिक समावेशि निति २०७८ र लैससास परिक्षण दिग्दर्शन २०७८को व्यवस्था अनुसार ।

समितिमा निम्न लिखित सदस्यहरु रहनेछन्

नगर प्रमुख : संयोजक

नगर उपप्रमुख : सदस्य

प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत : सदस्य

सामाजिक विकास समितिका संयोजक : सदस्य

कार्यपालीका सदस्यहरु मध्यबाट कम्तीमा दुई जना महिला सहित :

संयनेजकले तोकेका तिन जना : सदस्य

सांमाजिक संस्थाबाट समावेशी प्रतिनिधित्व हुने गरि तिन जना : सदस्य

सामाजिक विकास शाखा प्रमुख : सदस्य सचिव

उक्त समितिको काम कर्तव्य अधिकार निम्न अनुसार रहेको छ ।

१. सामाजिक समावेशीकरण नीति पुनरावलोकन र परिमार्जनका लागि खाका तयार गर्ने गराउने ।

२. नीति तथा रणनीति कार्यान्वयनका लागि सम्बद्ध वडा तथा निकाय विच सहकार्य सहजिकरण र समन्वय गर्ने गराउने ।

३. सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा र सञ्चालन गर्न आवश्यक समन्वय, सहकार्य तथा प्रोत्साहन एवम सहयोग सम्बन्धी व्यवस्था गर्ने ।

४. सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी कार्यको अनुगमन गर्ने गराउने ।

५. सामाजिक समावेशीकरण सहयोगी नीतिहरूसँग समान स्थापना गर्ने र आवश्यक सहयोग आदान प्रदान गर्ने ।

६. सामाजिक समावेशीकरण मूलप्रवाहीकरणका लागि संस्थागत प्रणाली विधि एवम प्रक्रियाहरु स्थापित गर्न सहयोग गर्ने ।

७. वडा कार्यालयहरुमा सामाजिक समावेशीकरणका दृष्टिकोणले कार्यक्रम तर्जुमा गर्न संस्थागत क्षमता विकासमा सहयोग गर्ने ।

८. योजना, कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा एवम् अनुगमन तथा प्रतिवेदन प्रणालीमा लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरणको आवद्धता र मूलप्रवाहीकरणका लागि सहजिकरण गर्ने ।

९. सरकारी तथा गैरसरकारी संघ संस्था र नागरिक समाजमा लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण लाई प्रभावकारीरूपमा कार्यान्वयन गर्न सहयोग पुर्याउने ।

१०. वडागत विकास कार्यक्रमको सामाजिक लेखाजोखा र परिक्षण गर्ने गराउने ।

११. अन्तराष्ट्रिय रुपमा गरेका लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण सँग सम्बन्धीत प्रतिवद्धताहरु स्थानीयस्तरमा लागु एवम् कार्यान्वयन गर्न गराउन सहजिकरण, प्रोत्साहन र आवश्यक सहयोग गर्ने ।

१२. आर्थिक एवम् सामाजिकरूपमा पछाडि परेका वर्ग जात जाति लिङ्ग, क्षेत्र एवम् समुदायले प्रत्यक्ष फाइदा । पाउने समावेशीकरणका कार्यक्रम वा आयोजनाका लागि आवश्यक बजेट विनियोजन भए नभएको अनुगमन गर्ने ।

१३. सामाजिक समावेशीकरण रणनीति कार्यान्वयन गर्ने क्रममा आउन सक्ने सम्भावित जोखिमहरुको आंकलन र जोखिम सम्बोध गर्ने गराउने ।

१४. समितिको बैठक आवश्यकता अनुसार बस्नेछ । समितिको बैठक सम्बन्धी अन्य कार्यविधि समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

१३. रणनीति कार्यान्वयन अनुगमन सम्बन्धी व्यवस्था

क. रणनीति कार्यान्वयनको सम्बन्ध भनेको मुख्य रूपमा लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट र लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण रहन्छ । लैससास परीक्षण दिगदर्शनले निर्दिष्ट गरेका १०० सूचकहरूका आधारमा रणनीति कार्यान्वयन भए नभएको अनुगमन गरिनेछ ।

ख. स्थानीय तह भित्र कार्यरत सबै संघ संस्था तथा विकास साभेदारहरूलाई वार्षिक रूपमा कार्यक्रमको समीक्षा गर्दा लैससास को दृष्टिकोणले समेत गरेर प्राप्त उपलब्धि र समस्याहरूको पहिचान सहितको प्रतिवेदन पेश गर्ने नीति अवलम्बन गर्ने ।

ग. स्थानीय तहमा कार्यरत विभिन्न सरोकारवाला संघसंस्थाहरूको प्रतिनिधित्वमा सामाजिक विकास शाखा अन्तर्गत लैससास अनुगमन संयन्त्रको स्थापना गर्ने । जसले रणनीतिमा उल्लेख गरिएका कृयाकलापहरू पालिकाको वार्षिक कार्यक्रममा समावेश भए नभएको एकिन गर्ने र सम्बन्धीत पक्षलाई सुझाव प्रदान गर्ने । वार्षिक कार्यक्रममा समावेश भएका कृयाकलापहरू कार्यान्वयन कसरी भइरहेको छ, सो को समेत अनुगमन गरि प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत मार्फत प्रतिवेदन पेश गर्ने ।

१४. संभाव्य जोखीम र न्यूनीकरणका उपायहरू

१४.१ संभाव्य जोखीम

लैससास रणनीति कार्यान्वयनमा निम्नानुसार जोखिमहरू आउन सक्ने अवस्था छ

१. भौतिक विकासलाइ मात्रै विकास मानिने प्रचलनले यस्ता कार्यक्रमको लागिबजेट विनियोजन नगर्दा कार्यक्रम र क्रियाकलापहरू न्यून बजेट विनियोजन हुने सम्भावना हुन सक्छ ।

२. कर्मचारीमा लैससास सम्बन्धी आवश्यक क्षमताको अभाव हुँदा यसको कार्यान्वयनमा अन्योलता आउन सक्छ ।

३. कार्यपालीकामा प्रतिनिधित्व गर्ने महिला तथा दलितहरूले सशक्त रूपमा कार्यान्वयनमा आवाज नउठाउदा यसको प्रभावकारी कार्यान्वयन नहुन सक्छ ।

४. पितृसत्ता सोच हावी रहेको सन्दर्भमा लैङ्गिक समानता रणनितिले महिला तथा बालबालिका र गरिबलाइ मात्र प्राथमिकता राख्छ भन्ने भ्रमपूर्ण बुझाइको कारण रणनीति कार्यान्वयन गतिरोध आउन सक्छ ।

५. स्रोत साधनको सिमितताले पनि कार्यक्रम सञ्चालन गर्न नसकिने अवस्था आउन सक्छ ।

६. सबै क्षेत्रमा लक्षित वर्गको सहभागिता नहुँदा गरिएको लैससासको अनुगमन तथा मूल्यांकनको नतिजा प्रभावकारी नहुन सक्छ ।

७. सरोकारवालाहरू विच लैससास रणनीति कार्यान्वयन अन्यौल विधीयता तथा दोहोरोपना हुन सक्छ ।

१४.२ जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरू

क. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी नेतृत्व तथा सरोकारवालाहरूको साभा बुझाईमा एकरूपता ल्याउन तालिम, गोष्ठी तथा छलफलको आयोजना गर्ने ।

ख. बहुपक्षीय सरोकारवालाहरू संगको समन्वय तथा सहकार्य बढाउने ।

ग.स्थानीय तहका हरेक बैठकमा लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी कार्यहरूको समिक्षा गर्ने ।

घ.विषय विज्ञहरू संग नियमित परामर्श गर्ने ।

१५. निश्कर्ष

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको लागि संघीय तथा प्रदेश स्तरमा बनेका नीति तथा रणनीतिहरूलाई कार्यान्वयन गर्न र अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा भएका सन्धि संझौता एवम प्रतिवद्धताहरूलाई स्थानीयकरण गरी वार्षिक नीति कार्यक्रममा समाविष्ट गर्दै लैजान आवश्यक छ । नीतिहरू बन्ने तर कार्यान्वयन नहुने कुरा हालको प्रमुख चुनौतीको रूपमा देखा परेको छ त्यसैले अनुगमन मूल्याङ्कनको क्षेत्रमा व्यापक सुधार गरी हरेक कृयाकलापलाई लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको नजरले मूल्याङ्कन गर्ने परिपाटी विकास गर्दै लैजानु पर्दछ । यसरी निश्चित समय सम्म लक्षित वर्गलाई न्यायोचित अवसर दिदै लैजाने हो भने चाडै नै लक्ष्यमा पुग्न सकिन्छ ।